

HET KENNISNETWERK ZOÖNOSEN MIDDEN-NEDERLAND IN 2016

De activiteiten van het Kennisnetwerk Zoönosen Midden-Nederland waren in 2016 gericht op het delen van kennis, op samenwerken en op het versterken van de crisisstructuur in de regio Midden-Nederland. Tijdens ons seminar onderzochten we of een crisisstructuur zoals de huisartsen die sinds een paar jaar hebben, een waardevolle toevoeging zou zijn voor dierenartsen. Tijdens het zoonosis-congres werd ruimschoots kennis gedeeld, maar ook geconcludeerd dat het nog niet komt tot echte samenwerking tussen professionals uit de humane en veterinaire gezondheidszorg. Tijdens een refereeravond voor huisartsen en dierenartsen werd bestaande kennis opgefrist, maar vooral nieuwe kennis over zoönosen overgedragen. Ook het ontwikkelen van (opleidings)materiaal voor de eerste lijn kreeg meer handen en voeten. In deze nieuwsbrief leest u meer over deze activiteiten.

Het lukte ons in 2016 niet meer om een uitbraakoefening te organiseren. Wel troffen we de eerste voorbereidingen voor de oefening, die in maart 2017 gehouden zal worden.

WETENSCHAPPELIJK BOEK OVER ONE HEALTH

Medio 2015 werden we benaderd door Wageningen Academic Publishers met de vraag om mee te denken over de noodzaak van een wetenschappelijk boek over One Health. Na een korte inventarisatie bleek dat er zeker behoefte is aan een dergelijk boek. 2016 stond in het teken van het verkennen van de (on)mogelijkheden. Begin 2017 zullen concrete vervolgstappen gezet worden.

SEMINAR

“MEER INKIJK IN DE DENKWERELD VAN ANDERE PROFESSIONALS”

Het jaarlijkse seminar van het Kennisnetwerk Zoönosen Midden-Nederland stond in het teken van vector-overdraagbare ziekten en crisisbeheersing. “Het seminar gaf mij meer inzicht in de denkwereld van andere professionals. Mensen die werkzaam zijn in de veehouderij hebben duidelijk een andere focus”, aldus één van de deelnemers in de evaluatie.

Na een korte introductie door dagvoorzitter Titia Cnossen, burgemeester van Woudenberg, zette Paul Bijkerk (werkzaam op de afdeling Epidemiologie en Surveillance van het Centrum Infectieziektebestrijding van het RIVM) uiteen hoe de signalering van infectieziekten in het

algemeen – en zoönosen in het bijzonder – in Nederland geregeld is. Het doel van de signalering is tweeledig: enerzijds het beschermen van de publieke gezondheid, anderzijds klinici attent maken op actuele infectieziekten zodat de diagnose tijdig gesteld en een juiste behandeling snel ingezet kan worden.

De ziekte van Lyme

In Nederland is een toename van het aantal tekenbeten en de ziekte van Lyme te zien. De regio Utrecht lijkt een hotspot voor teken te zijn. Om te inventariseren wat nou precies de risico's zijn, startte de GGD regio Utrecht het project Teek I. De projectgroep onderzocht óf er teken zitten in het groen en waar de teken precies zitten. Fedor Gassner, bioloog en één van de projectgroepleden zette de belangrijkste bevindingen op een rij.

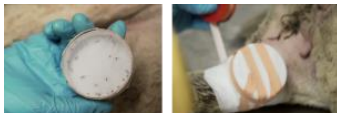
Mensen kunnen flink ziek worden door een tekenbeet.

Maar hoe zit het met huisdieren? Daarover vertelde Paul Overgaauw, dierenarts-microbioloog en parasitoloog bij het Institute for Risk Assessment Sciences (IRAS) van de Universiteit Utrecht. Tekenen leveren bij huisdieren problemen op als bloedverlies, huidontstekingen en toxinen, maar ze kunnen ook infecties overdragen op huisdieren. Huisdieren krijgen niet zo snel de ziekte van Lyme. Maar huisdieren kunnen wel teken overdragen op mensen. Hoewel de kans daarop niet zo groot is, blijft een goede preventie noodzakelijk. "Controleer dagelijks de huid op teken, gebruik een tekentang om teken te verwijderen en behandel het huisdier met acariciden om teken te bestrijden."

Rift valley fever

"Rift valley fever is een van de acht virussen die door de Wereldgezondheidsorganisatie WHO zijn aangemerkt om snel onderzoek naar te doen." Zo begon Jeroen Kortekaas, onderzoeker bij het Centraal Veterinair Instituut (CVI) van de Wageningen Universiteit zijn presentatie. "Rift valley fever kan tien jaar afwezig zijn in Afrika en dan weer de kop opsteken. Dat maakt de diagnostiek lastig."

Door het vaccineren van dieren neemt de kans op besmetting af, zowel bij de dieren zelf als bij de mens.

Samen met publiek-private partijen werkt het CVI aan de ontwikkeling van een vaccin voor aviaire influenza en rift valley fever. "Het eerste vaccin bleek niet werkzaam. Poging twee lijkt succesvoller, maar heeft nog nader onderzoek nodig, zowel in het lab als in het veld." Zo worden vanaf augustus 2016 muggen in

kleine containers op schapen geplaatst (zie foto) om te kijken welke hoeveelheid virus nodig is om te infecteren.

Van HaROP naar DaROP

Huisartsen en dierenartsen vervullen een essentiële rol binnen de gezondheidszorg, want als de eerstelijns gezondheidszorg niet meer functioneert, functioneert de hele zorgketen niet meer. Naar aanleiding van de dreiging van een grootschalige infectieziekte-uitbraak zijn huisartsen sinds 2012 verplicht een HuisartsenRampenOpvangPlan (HaROP) te hebben.

Het HaROP borgt de continuïteit van zorg tijdens een crisis door zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande structuren en professionals datgene te laten doen waar ze goed in zijn. Tijdens een interactieve casus werd onderzocht of een DierenartsRampenOpvangPlan (DaROP) een toegevoegde waarde zou hebben in geval van evacuatie. Die toegevoegde waarde bleek niet direct duidelijk. Maar dankzij input vanuit de interactieve casus hebben we wel nieuwe handvatten om de uitbraakproblematiek verder uit te werken. Wordt vervolgd dus.

Een uitgebreider verslag en de meeste presentaties van het seminar staan op onze [website](#).

ZOOBIQUITY-CONGRES

NOG RUIMTE VOOR VERBETERING DOOR BETERE SAMENWERKING

Het derde Nederlandse Zoobiquity-congres vond plaats in Ouwehands Dierenpark in Rhenen. De belangrijkste doelstelling van het congres was het bij elkaar brengen van professionals uit de humane en veterinaire gezondheidszorg om hen bewust te maken van de overeenkomsten tussen mens en dier. Die doelstelling is ruimschoots bereikt. “Er is veel overlap tussen humane en veterinaire geneeskunde.”

Epidemie op het spoor

Prof. dr. Jaap van Dissel vertelde over de zoektocht van een aantal LUMC-artsen en archeologen naar de ziekteverwekker die ten grondslag ligt aan de epidemie die in 1845 in Suriname het leven kostte van Nederlandse kolonisten. Welke ziekteverwekker hen precies velde, is nooit met zekerheid vastgesteld.

Gedacht werd aan buiktyfus, maar Van Dissel twijfelde aan die diagnose. In zijn vrije tijd stortte hij zich op de zaak. Hij vlooidoede door oude documenten in de Universiteitsbibliotheek en het Nationaal Archief in Den Haag, op zoek naar informatie. Als het geen buiktyfus was, wat was het dan? Met moderne deep sequence technieken werd gezocht naar unieke genen voor ziekten. “We hebben een heleboel ziekten gevonden waar de kolonisten waarschijnlijk mee in aanraking zijn gekomen”, aldus Van Dissel. “Maar een overtuigend bewijs van de doodsoorzaak hebben we nog niet gevonden.” De zoektocht gaat dus nog even door.

De ziekte van Kahler

Er zijn veel overeenkomsten tussen mens en dier. Maar ook veel verschillen. De hond is één diersoort, met veel variaties. Ieder ras is vatbaar voor een andere soort kanker. Een hond met acute leukemie heeft een overlevingskans van 1 tot 2 weken. Voor mensen zijn de vooruitzichten gunstiger. Er zijn sinds het jaar 2000 veel medicijnen ontwikkeld tegen de ziekte van Kahler. Daardoor is de vijfjaarsoverleving gestegen van tien naar zeventig procent.

Toch blijft onderzoek nodig, waarbij ook – veel meer dan nu het geval is – de synergie tussen diergeneeskunde en humane geneeskunde gezocht moet worden.

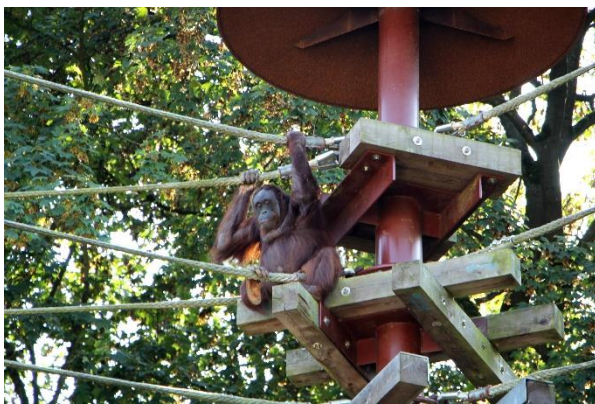
Topsportgeneeskunde

Samenwerking tussen humane en veterinaire topsportgeneeskunde is zinvol. Dat vinden zowel drs. Stefan Cokelaere als drs. Anne van Vegchel. Hun doelen zijn dan ook gelijk: het in optimale conditie krijgen en houden van een atleet. Op het gebied van wetenschappelijk onderzoek is wel sprake van samenwerking, op klinische vlak nog niet. “Als humane en veterinaire sportartsen doen we heel veel hetzelfde”, concludeerde Cokelaere. “We weten het alleen niet van elkaar.”

Obesitas

De helft van de Nederlanders van 20 jaar en ouder heeft overgewicht en zo'n veertien procent heeft obesitas. Meer dan de helft van de Nederlandse huisdieren heeft overgewicht en twintig procent heeft obesitas. Obesitas leidt bij beide soorten tot schade, waaronder een verminderde levensverwachting en een verminderde kwaliteit van leven. Minder eten en meer bewegen is zowel voor mens als dier een manier om gewicht te verliezen. “De mens moet het doen”, aldus dr. Ronald Jan Corbee. “Zowel bij zichzelf als bij zijn huisdier.”

Gemakkelijk is het niet. “Het bereiken van het streefgewicht is één, vasthouden is het volgende.” Corbee beschouwt obesitas dan ook als een bijna onbehandelbare ziekte. De echte gevaren om obesitas te ontwikkelen zitten volgens prof. dr. ir. Jaap Seidell in de omgeving. Hij pleit dan ook voor een collectieve in plaats van individuele aanpak. De integrale Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht blijkt succesvol. “Het totaal percentage kinderen met overgewicht of obesitas is met tien procent gedaald en we zagen een significante daling van obesitas bij kinderen met een zeer lage sociaaleconomische status.”

Waardevol

Volgens de deelnemers heeft het congres bijgedragen aan een zinvolle samenwerking tussen humane en veterinaire artsen. Deelnemers erkennen het belang van samenwerken en constateren dat de wens om samen te werken tussen humane en veterinaire gezondheidszorg steeds vaker gehoord wordt en dat de intentie om samen te werken aanwezig is, maar dat het in de praktijk toch wel lastig blijkt dit te realiseren. “Veterinair en artsen doen veelal vergelijkbaar onderzoek, maar zijn hier niet altijd van op de hoogte en daarom is er nog ruimte voor verbetering door betere samenwerking.”

Een uitgebreider verslag en de meeste presentaties staan op de [website](#).

REFEREERAVOND

ZOÖNOSEN IN DE SPREEKKAMER

Zoönosen vormen een onderschat probleem, ondanks alle aandacht voor vogelgriep en Q-koorts in de media. Om zoönosen onder de aandacht te brengen van huisartsen organiseerden Primair Huisartsenposten, Dierenartspraktijk Krommerijnstreek en het Kennisnetwerk Zoönosen Midden-Nederland op maandag 10 oktober 2016 een referereeravond met als titel ‘Zoönosen in de spreekkamer’.

“Zoönosen zijn er in allerlei soorten en maten”, vertelde Tineke Kramer, dierenarts en specialist veterinaire volksgezondheid in opleiding. Naar schatting 75 procent van de nieuwe infectieziekten bij mensen is afkomstig van dieren. De verwekkers komen voor bij huisdieren, boerderijdieren, wilde dieren en plaagdieren, zoals muizen en ratten. Mensen raken besmet via direct contact of via de omgeving (lucht, water, voeding, insectenbeten). “Vaak zijn de dieren zelf niet ziek, maar dragen ze wel zoönotische agentia bij zich. Veel zoönosen geven specifieke klachten of gaan vanzelf weer over. Daarom leggen huisartsen bij darmklachten of griepachtige verschijnselen niet direct een relatie met zoönosen.” Daarom is een goede anamnese bij wondinfecties, maagdarmklachten en luchtwegklachten belangrijk. Vooral YOPI’s (the young, old, pregnant en immune compromised) lopen een verhoogde kans op ziekte. “Goede hygiënemaatregelen bij diercontact en bij voedselbereiding kunnen veel ellende voorkomen.”

Ziekte van Lyme

“Dit is mijn vader. Hij is een echte tekenmagneet.” Zo begon bioloog Fedor Gassner zijn presentatie. Gassners vader was gebeten door een teek, ging een paar weken later met een flinke rode plek naar de huisarts en werd met het advies ‘kijk het nog maar even aan’ onverrichter zake naar huis gestuurd. Had de huisarts een tekenbeet moeten vermoeden? “Lastig te zeggen. Het was geen rode kring, maar een rode plek. Die kon allerlei oorzaken hebben.” Het geeft aan hoe lastig de diagnostiek van tekenbeten kan zijn. “Van de patiënten met Lyme heeft 30 tot 50% nooit een tekenbeet gezien. Dat is ook niet gek, want teken zijn maar klein.” Toch wordt de huisarts er steeds vaker mee geconfronteerd, want de ziekte van Lyme komt steeds vaker voor in Nederland. “Bij een tekenbeet is er 2 tot 3% kans om de ziekte van Lyme op te lopen”. Ook als de teek binnen 24 uur is verwijderd. Dan is de kans alleen kleiner.” Lyme heeft verschillende uitingsvormen: van een vroege lokale huidinfectie (het klassieke beeld van de rode ring) en een vroege gedissemineerde infectie tot een late Lymeziekte (met bijvoorbeeld klachten een zenuwen, gewrichten, de huid of het hart). Preventie is belangrijk. “Controleer jezelf consequent op teken na bezoek aan het groen en houd de gezondheid na een tekenbeet drie maanden in de gaten.”

Zoönosen top 10

Ans van Lier, arts Infectieziektebestrijding bij de GGD regio Utrecht, presenteerde de zoönosen top 10 voor huisartsen en GGD. “Campylobacter staat met stip op 1 met ruim

83.000 besmettingen per jaar. In onze regio zien we per jaar 2.500 gevallen, waarvan er uiteindelijk 13 na laboratoriumonderzoek bevestigd worden.” Andere toppers zijn salmonellose (27.200 gevallen) en de ziekte van Lyme (25.000 gevallen). Op de vierde plaats staat de congenitale toxoplasmose met 370 gevallen per jaar. “Deze landelijke cijfers geven aan hoe klein de kans is dat een huisarts zo’n patiënt op zijn spreekuur krijgt.” Toch steekt regelmatig een zoönose de kop op, zoals het zikavirus en leptospirose/ziekte van Weil door zwemmen in open water (augustus 2016). “Waakzaamheid is geboden. Breng elkaar bij signalen snel op de hoogte, zodat we met elkaar de juiste maatregelen kunnen treffen.”

Lokale streekproducten

Onder de noemer ‘lokale streekproducten’ presenteerde dierenarts Yvette de Geus drie patiënten die in het kort hun ziektegeschiedenis schetsten. Het was aan de aanwezigen om een diagnose te stellen. Deze vorm van casuïstiekbespreking werd erg gewaardeerd. “Ik vond de manier waarop de patiëntpresentaties gedaan werden bijzonder knap. Enerzijds werd het verhaal objectief en bondig verteld, anderzijds werd de beleving van en de gevolgen voor de patiënt goed belicht en persoonlijk. Erg indrukwekkend”, aldus één van de deelnemende huisartsen.

Nieuwe inzichten

De refereeravond heeft de deelnemers nieuwe inzichten opgeleverd. “Het belang van zoönosen is veel groter dan ik had verwacht.” “Waarschijnlijk mis ik vaak de diagnose zoönose, gewoon omdat ik er niet aan denk.” De refereeravond heeft daar wel verandering in aangebracht. Zestig procent van de deelnemers geeft aan dat ze nu vaker aan een zoönose denken als een patiënt zich met bepaalde klachten bij hen meldt.

Vervolg

De avond voorzag zeker in een behoefte. Daarom gaat het Kennisnetwerk Zoönosen Midden-Nederland in de toekomst dergelijke refereravonden vaker organiseren. Een regionale insteek zal daarbij steeds centraal staan.

PUBLICATIES

One Health training and research activities in Western Europe. Dat is de titel van een publicatie van kernteamlid Reina Sikkema en Marion Koopmans. Het artikel is gepubliceerd in [Infection Ecology & Epidemiology](#) (vol 6 2016).

DOELSTELLINGEN 2017

Net als in 2016 zijn in 2017 activiteiten gericht op het delen van kennis en op het versterken van de crisisstructuur in de regio Midden-Nederland. We organiseren in ieder geval weer een seminar, een zoobiquity-congres en een uitbraakoefening. Daarnaast krijgt de refereeravond een vervolg. Ook onderzoeken we mogelijkheden om de regionale connectie

tussen huisartsen en dierenartsen te kunnen versterken. En we hopen dat in 2017 het One Health boek zo ver klaar is dat het gepubliceerd kan worden.

CONTACT

Heeft u vragen, ideeën of suggesties? Heeft u een onderzoeksvraag? Wilt u meer informatie over het Kennisnetwerk Zoönosen Midden-Nederland? Wilt u een bijdrage leveren aan ons Kennisnetwerk? Of wilt u zich aanmelden als lid? Neem dan contact op met onze [projectsecretaris](#).

Kennisnetwerk Zoönosen Midden-Nederland |

p/a Universitair Medisch Centrum Utrecht | Kamernummer G 01.507 | Huispostnummer G 01.507 |
Postbus 85500 | 3508 GA UTRECHT

M +31 (0)6 337 24 380 | info@vandieropmens.nl | www.vandieropmens.nl | @vandieropmens